

İSLAM BİLİMLERİNDE ANLAMA VE YORUMLAMA

Prof. Dr. Metin YASA

4. DERS: İFADENİN DOĞASI

A. İFADE NE DEĞİLDİR?

Bilindiği üzere, insan bilimi alanında, bir niteliği de konuşmak olan insanın sıradan bir fizik obje gibi ele alınmasına karşı çıkılır. Bu karşı çıkışı yenmeye yönelik beş temel dinamik işlev yüklenir: İfade, Açıklama, Anlama, Yorum, Tarih. Daha açık ifade etmek gerekirse, insan bilimi alanına bakıldığında, bu alanın, öncelikle Dilthey'in görüşleri ışığında anlaşılmalı ve yorumlanmaya çalışıldığı görülür. Nitekim alanında yapılan pek çok araştırmaya bakıldığında, Dilthey'in, insan bilimi alanındaki *bilimsel geçişleri* biraz önce işaret ettiğimiz ifade, açıklama, anlama, yorum, tarih gibi dinamikler eşliğinde zorlanmadan çözümlenmeye çalışıldığı dikkat çeker.

İfade, Dilthey'e göre, bir bireysel eylemin biçim almış hali değildir. Sözelimi, sanatsal ifade teorileri ile yaratıcı şiirsel ifade teorileri bir ifade değildir. Çünkü bu teoriler ancak özne-nesne ifadeleri içinde belirebilirler. Önemli olan ifadenin anlam taşımasıdır. İfade de ancak yaşamın bir ifadesi olursa anlam taşıyabilir. Bu haliyle bir ifade, Dilthey'e göre, insanın içsel hayatının izlerini taşıyan herhangi bir şeye, sözelimi,

Düşünceye,

İlkeye,

Sosyal forma,

Dile

işaret edebilir. Bu nedenle, ifade, sanatsal ifade teorileri ile yaratıcı şiirsel ifade teorilerinin aksine, duygunun bir sembolü değildir.¹

B. İFADE NEDİR?

İnsan bilimi alanı, Dilthey'e göre, 'yaşama ait ifadeler'e odaklanmak durumundadır. Bu noktada yaşamın nesnelleştirilmesi öne çıkar. Bu türden bir odaklanma, bize, İslam bilimlerinde anlama ve yorumlamayı daha anlaşılır kılan hermenötik yaklaşım ve tartışmanın kapısını aralar.²

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, doğa bilimlerinin konusu mekan ve zaman içinde neden-sonuç ilişkilerine bağlı bir dünyadır. Buna karşılık, insan bilimlerinin konusu tinsel yaşamın ifadeleri ve bunların anlaşılmasıdır.³ Doğrusu, bu anlamda Dilthey, insan bilimi alanını kolay yoldan açıklamaya çalışır.

¹ Palmer, Richard E, Hermenötik, çev.: İbrahim Görener, Anka, İstanbul, 2003, ss. 152-153.

² Palmer, Richard E, Hermenötik, çev.: İbrahim Görener, Anka, İstanbul, 2003, s. 153.

³ Bkz.: Özlem, D., *Bilim, Tarih ve Yorum*, İnkılap Yay., İstanbul, 1998, s. 94.

Sıklıkla ifade edildiği üzere, Dilthey'e göre, tarihsel fenomenler birer yaşam ifadeleridir. Bir ifade eğer araştırılacaksa, onun, birey ve tarihle olan ilgisi dikkate alınarak araştırılmalıdır.

Anlama, konumuzun ilerleyen sayfalarında daha ayrıntılı bir biçimde tartışılacağı üzere, Dilthey'e göre, duylara dıştan verili olan ifade ya da işaretler aracılığıyla içsel gerçekliğin bilinmesini sağlayan bir metottür.⁴ Bu bağlamda, iki temel husus önemsenmeyi hak eder:

- i. Duyusal olarak verili ifadeler
- ii. Bu ifadelerin iletildiği bilinç süreci

Gelinen aşamada, bu ifadeler üzerinden öne çıkacak bir irdeleme,

- Bir çocuğun agulamasını,
- Plato'nun ideler kuramını,
- Kant'ın Saf Aklın Eleştirisi'ni,
- Müzik biçimini
- Ses türünü
- Jesti
- Yazılı metni

anlamaya yönelik olabilir. Sonuçta, Dilthey, verili olanın her zaman bir yaşam ifadesi olduğunu ileri sürer. Dahası, yaşam ifadelerinin duyu dünyasında bilinç ifadesi olarak ortaya çıktığı, böylece de insanı bilmemize olanak verdiği gerçeği dikkate alınır.⁵

Dilthey'e göre,

- i. Her yaşanmış deneyim
- ii. Her edinilmiş bilişsel veri
- iii. Her öğrenilmiş duygusal etkinlik

mutlaka bir ifade biçimiyle aktarılır.⁶

Metni ifadeler oluşturur. Doğrusu, alanında yapılan bilimsel araştırmalara bakıldığında, metni oluşturan ifadeyi anlamak için üç kavram öne çıkar:

1. Metni Yazan

⁴ Orman, Türkan Fırıncı, "Dilthey, Hermeneutik ve Toplum Bilimleri", PDF, s.7.

⁵ Orman, Türkan Fırıncı, "Dilthey, Hermeneutik ve Toplum Bilimleri", s. 7.

⁶ Orman, Türkan Fırıncı, "Dilthey, Hermeneutik ve Toplum Bilimleri", s. 7.

2. Metni Yöneten

3. Metnin oluşumunda rol üstlenen

İnsan bilimi alanının canlı-bilinçli oluşu üzerinden metni yazan ve metni yöneten, yaşadığı deneyimi bir yaşam ifadesi olarak sunar. Bu sunum; metnin yazarı, metnin yöneteni ve metnin oluşumunda rol üstlenen özne açısından yeniden üretmek olarak tanımlanır. Bu cümleden olarak, her yaşanmış deneyim ve bilişsel etkinlik mutlaka bir ifade biçimiyle aktarılır. Bu, sadece içsel bir ifade tarzını değil, aynı zamanda sözcükler, jestler ve mimiklerle sıradan ifade tarzını da içerir. Dilthey'a göre, diğer kişilerin ifade ve dışavurumlarının yorumlanması çok değişik şekillerde gerçekleşir. Bu noktada, bir dışavurumun ait olduğu bağlamın bilgisine veya bu dışavurumlar üzerine refleksiyona başvurulur, çoğu zaman da dışavurumların temelinde yatan psişik yaşam tipine dayanılır.⁷

İmdi Kur'an ayetleri de birer ifade örneğidir. Bir ifade, farklı anlaşılabilir, ancak Kur'an söz konusu olduğunda, bir ayeti farklı anlamak ile ayetin tarihsel olduğunu söylemek aynı kapağa çıkmaz. Tersine iddia edilirse, daha fazla kutsallık yerine daha az kutsallık tercih ediliyor demektir. Bu bağlamda, konuyu açıklığa kavuşturacak güzel bir örnek, kuşkusuz,

Allah yolunda harcayın, kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın,
iyilik edin, doğrusu Allah iyilik edenleri sever.⁸

içerikli ayettir. Bilindiği gibi, yukarıdaki ayetle ilgili olarak ilginç bir olay anlatılır. Şöyle ki: İstanbul'un fethi için Ebu Eyyub el-Ensari Hazretleri de İstanbul'a gelir. Yaşı, 90'ın üzerindedir. Genç savaşçılar, akşam olunca, Ebu Eyyub el-Ensari Hazretleri'ne, "Sen kendini tehlikeye atıyorsun, oysa Allah Kur'an-ı Kerim'de "kendinizi tehlikeye atmayın!" diye buyurur, derler. Bunun üzerine Ebu Eyyub el-Ensari Hazretleri, "Bu ayeti Hz. Peygamber zamanında biz de okurduk, ancak sizin gibi anlamazdık. Savaştan ve şehid olmaktan kaçmak suretiyle kendinizi tehlikeye atmayın diye anlardık" şeklinde cevap verir. Anlatılan bu olay, İslam Bilimlerinin temel kaynağı olarak Kur'an özelinde, kavram aynı kalsa da, anlamın nasıl tersyüz edilebileceğini açıkça ortaya koymaktadır.⁹ Bu durum, İslam Bilimlerinde anlama ve yorumlama etkinliğinde bulunan birinin ne denli dikkatli olması gerektiğini bilmesi ve aksi halde, kavramın bambaşka bir içerik kazanacağını ayırdında olması gerekir.

İslam Bilimlerinde anlama ve yorumlama bağlamında:

- i. Bugünü dünü düşünerek, dünü de bugünü düşünerek hareket etmek gerekir.
- ii. Teolojik kabul ile rasyonel ön kabulün neyi ifade ettiğinin ayırdında olmak önemlidir.
- iii. Mevsuk kutsal ifadeden bilimsel hafızayı tazelemeye, bilimsel hafızadan da mevsuk kutsal ifadeyi özümsemeye doğru giden bir yolun var olduğu gerçeğine dikkat çekilmelidir.

⁷ Bkz.: Orman, Türkan Fırncı, "Dilthey, Hermeneutik ve Toplum Bilimleri", s. 7.

⁸ Bakara, 195.

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Okumuş, Fatih, "Benlik Tahtındaki İmanın Güncellenmesi...", <https://www.fikriyat.com/islam/2018/03/25/benlik-tahtindaki-imanin-guncellenmesi/> (12. 09. 2020)

KAYNAKÇA

Palmer, Richard E, Hermenötik, çev.: İbrahim Görener, Anka, istanbul, 2003, ss. 152-153.

Özlem, D., *Bilim, Tarih ve Yorum*, İnkılap Yay., İstanbul, 1998, s. 94.

Orman, Türkan Fırıncı, “Dilthey, Hermeneutik ve Toplum Bilimleri” , PDF, s.7.

Okumuş, Fatih, “Benlik Tahtındaki İmanın Güncellenmesi...”,

<https://www.fikriyat.com/islam/2018/03/25/benlik-tahtindaki-imanin-guncellenmesi/> (12. 09. 2020).